

Ks. dr hab. Zdzisław Kupisiński SVD
Instytut Nauk Teologicznych
Wydział Teologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Działając zgodnie z decyzją Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego z dnia 11 listopada 2021 r., zostałem włączony w skład Komisji Habilitacyjnej ks. dra Arkadiusza Noconia, na podstawie decyzji Rady Doskonałości Naukowej z dnia 11 października 2021 r., odpowiednio do wytycznych podanych przez Ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz.U. 2018 poz. 1668).

Przedstawiam recenzję dorobku naukowego, dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego ks. dra Arkadiusza Noconia w postępowaniu habilitacyjnym prowadzonym na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego przed Komisją Habilitacyjną pod przewodnictwem ks. prof. dra hab. Janusza Kręcidły.

1. Prezentacja sylwetki naukowej Habilitanta

Ks. Arkadiusz Nocoń – kapłan archidiecezji katowickiej; jego zainteresowania literaturą chrześcijańską i klasyczną widoczne są już w pracy magisterskiej zatytułowanej *Zagadnienie przyjaźni w listach św. Grzegorza z Nazjanzu*. Pierwsze tytuły naukowe uzyskał na uczelniach w Polsce: magisterium z teologii (Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie, 1988) oraz licencjat z teologii (Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie, 1990). Kolejne stopnie naukowe zdobywał na Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie: bakalaureat z literatury chrześcijańskiej i klasycznej (1993), licencjat z literatury chrześcijańskiej i klasycznej (1994), doktorat z literatury chrześcijańskiej i klasycznej (7.06.1996) obroniony na podstawie pracy: *Ioannis Cassiani doctrina de amicitia iuxta „Collationem XVI”: fontes classici et patristici, verae amicitiae partes constitutivae* (moderator: ks. prof. Calogero Ringi). Na podstawie postępowania nostryfikacyjnego tytuł uzyskany w Rzymie uznano za równorzędny ze stopniem doktora nauk humanistycznych w zakresie historii (Wydział Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie).

Ks. A. Nocoń jest zatrudniony jako łacinnik w Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w Rzymie (od 1996 r.), a także jako wykładowca na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (od 2014 r.).

2. Osiągnięcia naukowo-badawcze

Habilitant przedłożył do recenzji cykl publikacji dotyczących kanonizacji św. Jacka Odrowąza i jego późniejszego kultu. Uważa je bowiem za swoje największe osiągnięcie naukowo-badawcze. Poniżej zamieszczam omówienie przedstawionych prac oraz moją opinię na ich temat.

W artykule *Odpowiedzialność za Wiarę. Św. Jacek Odrowąz – świadectwo „actio” i „contemplatio”* Autor charakteryzuje działalność ewangelizacyjną Zakonu Kaznodziejskiego na terenie Polski. Prezentuje sylwetkę św. Jacka Odrowąza, człowieka o imponującym wykształceniu, który zrezygnował z czekającej go niewątpliwie kariery i całkowicie poświęcił się krzewieniu wiary w narodzie polskim, a także wśród mieszkańców państw ościennych. Zawędrował z Dobrą Nowiną na teren Czech, Moraw, do pogańskich Prusów, Litwinów i prawosławnych Rusinów, zyskując sobie miano „Apostoła Północy”. Stworzył sieć klasztorów dominikańskich w Polsce, przyczyniając się również do podwyższenia poziomu wykształcenia w naszym kraju. Autor wskazuje na istotne cechy apostołstwa św. Jacka – kult eucharystyczny, kult maryjny i nacisk na spowiedź indywidualną, podkreślając, iż do dziś stanowią one wyróżnik polskiej duchowości wśród innych narodów europejskich. Konkluduje, iż u źródeł działań misyjnych św. Jacka (*actio*) zawsze było *contemplatio*. Na przykładzie tegoż świętego ukazuje, jak ważna jest odpowiedzialność za kształt wiary w narodzie, a także, jaki ma ona wpływ na poziom kultury i życia społecznego. Habilitant stara się przybliżyć zasłużoną dla Polski osobę św. Jacka Odrowąza, czyni to w sposób przystępny, akcentuje jego śląskie pochodzenie, umiejętnie wplata wypowiedzi lektora Stanisława (autora *Żywota* św. Jacka), wprowadzając w ten sposób wyjątkowy klimat średniowiecza. Charakteryzując postać żyjącą wiele wieków temu, wskazuje, iż odpowiedzialność za swój naród, chęć wzmacniania wiary i podnoszenia poziomu edukacji to zagadnienia ponadczasowe, warto zatem przyjąć osobę św. Jacka za wzór do naśladowania i pójść za jego przykładem.

Bez wątpienia istotnym dokonaniem w dorobku Habilitanta jest przetłumaczenie i opracowanie odnalezionego przezeń w Archiwum Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych *Listu króla Zygmunta III Wazy do papieża Sykstusa V w sprawie kanonizacji św. Jacka*. Ów dokument stanowi nie tylko wypełnienie formalności kanonizacyjnych, ale także symbol kultury duchowej narodu polskiego oraz wyraz przekonań religijnych króla. List został napisany podczas obrad sejmu w Warszawie w 1589 r., a dostarczony papieżowi 5 czerwca 1589 r. przez o. Seweryna Lubomłczyka. Jak podkreśla ks. A. Nocoń, zachowanie oryginału to wyjątek, zwykle bowiem sporządzano streszczenia takich dokumentów, wiele z nich zaginęło podczas zmian siedziby Archiwum oraz w okresie tymczasowego przeniesienia zbiorów do Paryża.

Artykuł stanowi skrupulatną analizę odnalezionego listu – scharakteryzowano materiał, na jakim został napisany, opisano pieczęć i charakter pisma, wreszcie dokonano porównania autentycznego dokumentu z treścią opublikowaną w kronice procesu wydanej w 1594 r. Ks. A. Nocoń zauważa zmienione słowa, zmodyfikowaną pisownię, zmienioną interpunkcję i pisownię dużych liter, a także błędy drukarskie. Czytelnik może zapoznać się z oryginalną treścią listu, jak również jego polskim tłumaczeniem. Uważam, iż odnalezienie oryginalnego dokumentu pochodzącego z 1589 r. jest wydarzeniem bezprecedensowym dla naszej kultury i historii piśmiennictwa. Opracowanie i tłumaczenie listu wymagało z pewnością znacznego wysiłku oraz ogromnej wiedzy translatorskiej i historycznej, a samo dotarcie do tak istotnego materiału źródłowego stanowi dowód wnikliwości i zaangażowania Habilitanta, a także jego dbałości o rozwój polskich badań naukowych.

W trzecim artykule ks. A. Nocoń prezentuje *Dzieje ustanowienia św. Jacka głównym patronem Polski*. Autor podkreśla liczne zasługi Świętego na polu chrystianizacji naszego kraju oraz państw sąsiednich. Przybliży okoliczności jego kanonizacji i zaznacza, iż w pierwszych latach po tym wydarzeniu troszczono się o umocnienie kultu św. Jacka (np. prośba o wprowadzenie w całym Kościele mszy św. i liturgii godzin ku jego czci), jednakże w zachowanych dokumentach próżno szukać pisemnych próśb dotyczących ustanowienia go głównym patronem Polski. Wzmianki na ten temat pojawiały się jedynie akcydentalnie. Dopiero po ogłoszeniu bł. Stanisława Kostki głównym patronem Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litwy rozpoczęto oficjalne starania o nadanie tej godności św. Jackowi, wystąpił w tej sprawie m.in. Jan III Sobieski. W dalszej części artykułu Habilitant stara się wyjaśnić przyczynę trwającego wyjątkowo długo (337 lat) procesu kanonizacyjnego, wskazując na zaniebdania ze strony władz zakonnych oraz przerwy w spisywaniu łask otrzymanych za wstawiennictwem Świętego. Zauważa także, iż sama kanonizacja umocniła światowy zasięg kultu św. Jacka, jednakże mnożenie głównych patronów Królestwa doprowadziło do osłabienia jego popularności w kraju poprzez rozproszenie kultu najważniejszych świętych na wiele ośrodków. Warto podkreślić, że ks. A. Nocoń zamieszcza w artykule streszczenie listu króla skierowanego do papieża Innocentego XI, znajdujące się w archiwum Kongregacji Obrzędów. Dołącza również własny przekład tegoż dokumentu na język polski. Informując o decyzji Kongregacji dotyczącej ogłoszenia św. Jacka głównym patronem Polski, na równi z bł. Stanisławem Kostką, także przedkłada czytelnikowi treść dokumentu zapisanego ręcznie w księdze pt. *Decreta Liturgica* (zarówno w wersji łacińskiej, jak i polskiej – tłumaczenia dokonał A. Nocoń). Należy zaznaczyć, iż ów tekst prawdopodobnie nie był nigdy wcześniej publikowany. Autor zamieszcza też zdjęcie Listu Apostolskiego w formie brewe, w którym Papież

Innocenty XI potwierdza ustanowienie św. Jacka głównym patronem i protektorem Polski. Uważam, że obecność wyżej wymienionych dokumentów oraz dołączenie ich polskich wersji znacznie podnosi wartość merytoryczną artykułu, dowodzi również troski Habilitanta o zapoznanie polskiego czytelnika z treścią tekstów o znakomitej wartości historycznej. Jedyna moja uwaga dotyczy podsumowania, które jest niezwykle skąpe w porównaniu do wersji w języku włoskim.

Kolejny przedłożony do recenzji tekst to publikacja zbiorowa wydana pod redakcją Arkadiusza Noconia i Roberto Fusco zatytułowana w języku włoskim *Seminatore della Parola. San Giacinto Odrowąż apostolo del Nord Europa* (tytuł polskiego wydania brzmi: *Św. Jacek Odrowąż – Apostoł Północnej Europy*). Książka stanowi zbiór referatów wygłoszonych podczas organizowanego przez Habilitanta na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu w Rzymie międzynarodowego sympozjum naukowego, w którym uczestniczyli badacze z Czech, Danii, Litwy, Łotwy, Ukrainy i Włoch. Sympozjum odbyło się z okazji obchodów 750. rocznicy śmierci św. Jacka Odrowąża. Jego celem było – jak pisze Habilitant – „wydobycie na światło dzienne wkładu św. Jacka w historię narodów, wśród których działał”. Publikacja stanowi pierwsze od 1957 r. wydanie książkowe w języku włoskim poświęcone postaci św. Jacka. Podczas konferencji ks. A. Nocoń zaprezentował oryginalny *List króla Zygmunta III Wazy do papieża Sykstusa V*, wygłosił także referat zatytułowany „*Miejsca Jackowe*” w Rzymie. *Wprowadzenie do sympozjum*, w którym zabrał słuchaczy na wyprawę po Wiecznym Mieście, eksponując trzy kategorie lokalizacji: miejsca związane z pobytem św. Jacka w Rzymie, miejsca związane z kanonizacją św. Jacka oraz dzieła sztuki związane ze św. Jackiem. Opisuując lokalizacje, Autor przytoczył istotne wydarzenia z życia Świętego z nimi związane. Na szczególną uwagę zasługuje odnalezienie przez Habilitanta lokalizacji dawnego pałacu prefekta Kongregacji Obrzędów, kard. Alfonsa Gesualdo. Ów pałac obecnie znany jest pod nazwą Palazzo Rondanini (przy Piazza Rondanini, 48), a w latach 1589–1594 stanowił główną siedzibę procesu kanonizacyjnego św. Jacka. Należy podkreślić, iż omawiana publikacja zawiera zupełnie nowe spojrzenie na relacje Świętego ze Skandynawią i jego wizerunki we włoskiej ikonografii. Stanowi także istotną pozycję w badaniach nad historią i kulturą Europy, zarówno badaczom, jak i szerszemu gronu odbiorców (dwie wersje językowe: włoska i polska) przybliżyła postać i życiorys jednego z najświetniejszych Polaków epoki średniowiecza.

Kanonizacja świętego Jacka Odrowąża („theatrum” i liturgia) a nowy obrzęd kanonizacji (2012 rok) to tytuł artykułu, w którym Autor, odwołując się do obrzędu kanonizacji siedmiorga błogosławionych: Jakuba Berthieu, Piotra Calungsoda, Jana Chrzciciela Piamarty,

Marii Carmel Salles y Barangueras, Marianny Cope, Katarzyny Tekakwithy i Anny Schaffer, jaki miał miejsce w Rzymie 21 października 2012 r. i odbywał się według odnowionego rytu, opisuje szczegółowo wyjątkowe wydarzenie, jakie stanowiła kanonizacja św. Jacka. Do jej przeprowadzenia po raz pierwszy powołano specjalną Kongregację Spraw Kanonizacyjnych, a św. Jacek był pierwszym w historii świętym Kościoła katolickiego ogłoszonym po przeprowadzeniu pełnego procesu kanonizacyjnego. Co więcej, sfera *theatrum* oraz sam ryt również były nietypowe. Kanonizacja św. Jacka Odrowąża miała miejsce w II niedzielę wielkanocną, 17 kwietnia 1594 r. Opis wnętrza bazyliki sporządził o. S. Lubomlczyk, jego skrócona wersja polska została opracowana przez Z. Obertyńskiego. Habilitant przytacza kilkakrotnie fragmenty owego opisu, jak również przebieg samej uroczystości, by rzetelnie zaprezentować wszystkie detale i jak najpełniej oddać jej atmosferę. Autor analizuje poszczególne elementy obrzędu kanonizacji św. Jacka (orszak, chorągwie, pieśń *Ave Maris Stella* – została po raz pierwszy wprowadzona do obrzędu podczas tejże kanonizacji, litania do Wszystkich Świętych, hymn *Veni Creator*, formuła kanonizacji, relikwie, znak pokoju na zakończenie obrzędu), porównując je z obrzędami kanonizacyjnymi z lat 1969-2012 i rytym odnowionym, obowiązującym od 2012 roku. Autor podkreśla wyjątkowość tzw. *theatrum canonizationis*, a szczególnie obecność specjalnie na tę okazję wykonanych chorągwi kanonizacyjnych. Otóż dwie z nich zostały szczęśliwie odnalezione w 2009 r. w krakowskim klasztorze dominikanów i należą do najstarszych chorągwi kanonizacyjnych na świecie. Trzeba podkreślić tu ogromny trud, jaki Habilitant, wraz z prof. Roberto Fusco, włożyli w analizę pokanonizacyjnej ikonografii św. Jacka i wykazanie autentyczności odnalezionych unikatów. Artykuł stanowi prezentację pięknej uroczystości – Autor dba bowiem o dokładny opis, zamieszcza ilustracje fresków, wykazuje się znajomością poszczególnych partii obrzędów kanonizacyjnych z różnych okresów dziejów, a ponadto, odznaczając się troską o bezcenne relikty dziedzictwa kulturowego, uzupełnia przekaz zawarty w materiałach źródłowych o informacje uzyskane w wyniku swej własnej pracy, co jest niezwykle istotne.

W osobnym artykule napisanym w języku włoskim, zatytułowanym *Giacinto Odrowąż, domenicano della prima ora*, Habilitant wraz z prof. Roberto Fusco uzasadniają gruntownie, iż odnalezione chorągwie są oryginalne, argumentując ową hipotezę m.in. tym, iż na fresku Federica Zuccariego w kaplicy św. Jacka w bazylice św. Sabiny na Awentynie, ukazującym akt kanonizacji, uwieczniona została identyczna chorągiew, jak te odnalezione w Krakowie. Należy podkreślić, iż po lekturze wspomnianego artykułu prof. Vittorio Casale wycofał z drukarni swą książkę, aby móc uzupełnić ją o poprawki związane z faktem odnalezienia jednych z najstarszych chorągwi kanonizacyjnych na świecie.

Kolejną pozycją przedłożoną do recenzji jest publikacja książkowa zatytułowana *Uczył nas chodzić z Maryją. Karol Wojtyła – Jan Paweł II o świętym Jacku*. Ks. A. Nocoń starał się zebrać wszystkie najważniejsze wypowiedzi Karola Wojtyły – Jana Pawła II na temat św. Jacka. Publikuje zatem fragmenty kazań, przemówień, listów, a także cytat z książki *Wstańcie, chodźmy!* Owe teksty pochodzą z różnych okresów życia Karola Wojtyły, począwszy od roku 1966, kiedy pełnił funkcję arcybiskupa krakowskiego, a następnie kardynała, aż do czasów, gdy piastował godność zwierzchnika Kościoła katolickiego. Wiele z wypowiedzi papieża na temat św. Jacka nie zostało zachowanych, a znaczna część tych, które opublikowano w recenzowanej książce, nigdy wcześniej nie ukazała się drukiem, teksty te znajdowały się w formie maszynopisów w Archiwum Ośrodka Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie. Św. Jacek był postacią wyjątkowo bliską sercu Karola Wojtyły. Papież dostrzega ogromny walor jego misji ewangelizacyjnej na terenie Polski, podkreśla również, iż to święty Jacek zaszczerpił w narodzie polskim kult maryjny i nauczył naszych przodków modlitwy różańcowej. Karol Wojtyła określa go także mianem „wielkiego patrona naszej czci dla Najświętszego Sakramentu i dla Matki Bożej” (s. 63). Wszystkie swe podróże apostołskie św. Jacek odbywał z Maryją i „przez Nią zawsze docierał do Chrystusa i docierał do ludzkich dusz” (s. 29), a tym samym zapoczątkował peregrynację Maryi po polskiej ziemi – stąd tytuł recenzowanej publikacji „Uczył nas chodzić z Maryją”. Papież podkreśla aktualność misji św. Jacka, który zachęcał do duchowego pięcia się ku górze, ku Bogu i pozostawił po sobie wzór wielkich duchowych zwycięstw: modlitwy, sumienia i wyznania. To on w znacznym stopniu przyczynił się do przeniesienia Ewangelii w język narodu polskiego. Prezentacja wypowiedzi Karola Wojtyły na temat św. Jacka uwypukla podobieństwa, jakie łączą te dwie postaci. Jak wiemy, papież Jan Paweł II był wielkim orędownikiem kultu maryjnego. Jego liczne wizyty w sanktuariach maryjnych, herb *Totus Tuus*, wdzięczność Matce Bożej za uratowanie życia po zamachu czy krzewienie modlitwy różańcowej dowodzą głębokiego umiłowania Maryi i zawierzenia jej opiece. Wypowiedź Karola Wojtyły na temat św. Jacka: „Był apostołem w całym tego słowa znaczeniu, apostołem pełnym wielkiego rozmachu. Dla tego człowieka (...) jak gdyby nie istniała przestrzeń” (s. 32-33) idealnie określają również naszego papieża, bowiem szczególną cechą jego pontyfikatu było właśnie pielgrzymowanie: odbył wiele podróży zagranicznych, pielgrzymek po całej Italii, wielokrotnie odwiedzał również swój ojczysty kraj. Jan Paweł II docierał z Dobrą Nowiną na krańce świata, nie sposób nie dostrzec tu analogii do postępowania św. Jacka. Autor opracowania w piękny sposób – poprzez wypowiedzi samego papieża – ukazuje odbiorcy, że wzorcem duchowym w dużej mierze był dlań właśnie św. Jacek. Przypomina również, iż obaj ci wielcy Polacy zostali kanonizowani w II Niedzielę

wielkanocną – Niedzielę Miłosierdzia Bożego. Pewnej korekty wymagają nieliczne błędy literowe, jakie pojawiły się w książce, np. s. 31 – w *Studziennej* (prawidłowa odmiana nazwy tej miejscowości brzmi: Studziannej), s. 51 – *milionami polskich duch*, s. 51 – *znów się pochyla się Jego Matka*, s. 61 – używa przymiotnika „wieki”. Niewątpliwą wartość pracy stanowi publikacja wypowiedzi Karola Wojtyły, które nigdy przedtem nie ukazały się drukiem, daje to bowiem możliwość zapoznania się z treścią licznych kazań czy przemówień tego wielkiego Polaka szerszemu gronu odbiorców.

Zainteresowania ks. Arkadiusza Noconia obejmują również ikonografię św. Jacka. Jest to zagadnienie, zdaniem Habilitanta, pomijane i niewystarczająco zgłębiane przez polskich badaczy. W artykule zatytułowanym *Piacenza (Włochy) – największy cykl malarski o świętym Jacku* Autor charakteryzuje największy z cykli malarskich prezentujących życie i cuda św. Jacka, składa się nań łącznie trzynaście obrazów i jeden fresk. Ks. A. Nocoń opisuje fresk *Cud św. Jacka z 1733 r.* znajdujący się w Kaplicy Większej kościoła San Giovanni in Canale, jego autorami są Francesco Natali i Bartolomeo Rusca. Dzieło przedstawia ucieczkę Świętego z Kijowa, ukazaną, w przeciwieństwie do tradycyjnych ujęć, w scenerii spokojnej. Z kolei cykl 13 obrazów powstał na przełomie XVI i XVII wieku. Do lat 40. XX w. znajdował się w kaplicy św. Jacka kościoła San Giovanni in Canale. Na czele jego twórców, reprezentujących trzy środowiska artystyczne: kremońskie, weneckie i lombardzkie, stał wybitny artysta Giovanni Battista Trotti (Il Malosso). Obrazy są przykładem padańskiego manieryzmu i stanowią jeden z ważniejszych cykli malarskich przełomu wieków XVI i XVII. Autor przybliży historię kościoła i samej kaplicy św. Jacka, przytacza charakterystykę obrazu przedstawiającego *Ukazanie się Dziewicy Maryi św. Jackowi z 1597 r.* pióra R. Fusco, wspomina także o otaczających go 14 mniejszych obrazach. Dwanaście z nich, ukazujących życie i cuda św. Jacka, obecnie jest przechowywanych w tamtejszym archiwum parafialnym, niedostępnym dla publiczności – od czasu do czasu bywają wystawiane w kościele bądź biorą udział w wystawach na obszarze Włoch i innych krajów. Celem Autora artykułu jest upowszechnienie wiedzy odbiorców na temat tak znakomitej kolekcji dzieł sztuki przedstawiających bogactwo epizodów z życia polskiego świętego. Jest to największy cykl malarski na świecie poświęcony św. Jackowi, stanowi świadectwo kultu tegoż świętego na terenie Italii, a o jego istnieniu wie w Polsce niewiele osób. Autor załącza zdjęcia omawianego kościoła, archiwum parafialnego oraz obrazu *Ukazanie się Dziewicy Maryi św. Jackowi*, pieczołowicie opisuje wygląd dzieł, starając się z fotograficzną dokładnością oddać ich piękno. Pragnie zachęcić badaczy do podjęcia szerszego opracowania tego tematu.

Habilitant przedkłada artykuł w języku włoskim zatytułowany „*La Madonna col Bambino e santi*” di Bartolomeo Cesi. *Un tentativo di identificazione* („*Madonna z Dzieciątkiem i świętymi*” autorstwa Bartolomeo Cesi. *Próba identyfikacji*) – tekst ukazał się na łamach prestiżowego czasopisma „*Arte Cristiana*” (2017). W wersji polskojęzycznej został opublikowany w książce zbiorowej *Święty Jacek Odrowąż w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna* pod tytułem *Święty Dominik czy Święty Jacek: kto na obrazie Bartolomea Cesiego w bolońskiej Pinakotece?* Autor koncentruje swą uwagę wokół dzieła B. Cesiego *Matka Boża z Dzieciątkiem i świętymi* namalowanego na przełomie lat 1594/1595 dla klasztoru mniszek Serwitek. Niegdyś ów obraz nie był dostępny dla publiczności, dziś stanowi część dzieł dojrzałego manieryzmu i można go oglądać w Pinakotece Narodowej w Bolonii. Zarówno podpis na tabliczce informacyjnej pod obrazem, jak i opis umieszczony na oficjalnej stronie Pinakoteki nie identyfikują jednoznacznie świętych obecnych na obrazie (poza pierwszą postacią z prawej strony, którą z pewnością jest św. Filip Benicjusz). Uwagę Autora przykuwa pierwsza postać z lewej – dotychczas utożsamiana ze św. Dominikiem. Odwołując się do kilku istotnych argumentów, ks. A. Nocoń stara się dowieść, iż osobą ukazaną na obrazie nie jest św. Dominik, a św. Jacek. Kluczowa w identyfikacji zdaje się być data powstania obrazu – przełom lat 1594/1595, ponieważ kilka miesięcy wcześniej, 17 kwietnia 1594 roku, miała miejsce istotna dla całego katolickiego świata uroczystość, a mianowicie kanonizacja św. Jacka Odrowąża. Bolonia to również miejsce silnie związane z osobą tego Świętego – tam przez pewien czas studiował i tam jego kult przez stulecia był żywy ze względu na związaną z uniwersytetem i konwentem św. Dominika znaczącą wspólnotę polskich studentów i profesorów. Co więcej, wygląd postaci przedstawionej na obrazie wykazuje niezwykle podobieństwo z osobą św. Jacka ukazaną przez Ludovica Carracciego na obrazie *Objawienie się Matki Bożej św. Jackowi* – dzieło to znajdowało się pod koniec XVI w. w pobliskim kościele i miało ogromny wpływ na późniejszą ikonografię św. Jacka (a także sposób malowania obrazów ołtarzowych w ogóle). Należy podkreślić, iż ks. A. Nocoń przesłał opublikowany artykuł do dyrektor Pinakoteki, dr Eleny Rossoni, która zapewniła, iż podpis pod obrazem zostanie zmieniony. Historia nie jest wolna od nieścisłości i przekłamań, jednakże wnikliwość, ciężka praca i odpowiednia wiedza pozwalają dotrzeć do prawdy. W tym przypadku Habilitant wykazał się wspomnianymi cechami, dzięki czemu odkrył, iż na tak cennym obrazie znajduje się nasz rodak, a ten fakt również przyczynia się do potwierdzenia skali popularności św. Jacka na obszarze Italii.

Kolejny artykuł napisany w języku włoskim *Il misterioso «Santo» di Francesco Guardi nella Pinacoteca di Vienna* stanowi równie szczegółową analizę obrazu, który możemy

oglądać w Pinakotece Wiedeńskiej autorstwa Francesca Guardiego. Habilitant rozpatruje, kim jest postać przedstawiona na obrazie. Do lat 60. XX wieku uważano bowiem, iż dzieło ukazuje św. Jacka Odrowąża, następnie ta informacja została zmieniona i do dziś uznaje się, że na obrazie uwieczniono bł. Gonsalwa z Amarantu. Ks. A. Nocoń kwestionuje tę decyzję, a napisany przezeń artykuł oczekuje na publikację we włoskim czasopiśmie „Arte Cristiana”.

Ostatnia z przedłożonych do recenzji publikacji napisana jest w języku niemieckim i nosi tytuł *Ein Ablassbrief aus Bamberg und der hl. Hyazinth: eine bereits abgeschlossene Frage?* Autor koncentruje swą uwagę wokół jednego z pierwszych ikonograficznych przedstawień św. Jacka, miniaturowej postaci na rycinie Listu Odpustowego z Bambergu z ok. 1500 roku. Przez wiele lat uważano, iż jest to jedno z najstarszych wyobrażeń św. Jacka, jednakże niemiecki uczyony Peter Birkner w 1958 r. podważył tę opinię. Ks. A. Nocoń odpiera jego argumenty, a także prezentuje dodatkowe przesłanki przemawiające za tym, że opinie poprzednich badaczy były słuszne i na rycinie przedstawiony jest św. Jacek. Autor nie zamyka ostatecznie dyskusji, ale szeroko opisuje ów zabytek piśmienniczy i zachęca do sporządzania dalszych jego analiz i opracowań.

Przedstawiony do recenzji cykl publikacji dotyczących kanonizacji św. Jacka i jego późniejszego kultu nie stanowi jedynie serii prac powielających znane wszystkim wiadomości na temat wybranego przez Habilitanta Świętego. Twórczość ks. A. Noconia przepełniona jest bowiem informacjami o odkryciach, których dokonał on sam i nowych faktach związanych z postacią św. Jacka. A są to odkrycia dla nauki i kultury, szczególnie polskiej, wyjątkowo cenne. Wymienić należy chociażby omówione przeze mnie wcześniej osiągnięcia: odkrycie, a także przetłumaczenie i opracowanie pochodzącego z XVI wieku *Listu króla Zygmunta III Wazy do papieża Sykstusa V w sprawie kanonizacji św. Jacka*, wykazanie autentyczności dwóch chorągwi kanonizacyjnych będących jednymi z najstarszych na świecie, wydanie drukiem niepublikowanych dotąd przemówień i kazań Jana Pawła II czy odkrycie i wykazanie, iż postacią przedstawioną na obrazie B. Cesiego jest św. Jacek, a nie jak powszechnie uważano, św. Dominik. Publikacje ks. A. Noconia ukazują jego ogromne zaangażowanie w wykonywaną pracę, a także szczere zainteresowanie badaną problematyką. Należy również zwrócić uwagę na bardzo ważną cechę jego twórczości, jaką jest interdyscyplinarność. Kilkanaście przedłożonych do recenzji prac ukazuje cały wachlarz dziedzin nauki, w obszarze których porusza się Habilitant. Mamy tu do czynienia z prezentacją żywotów świętych, a więc hagiografią, analizowane są zagadnienia właściwe dla liturgiki (elementy obrzędów, sfera *theatrum*), a także wymagająca wyjątkowych umiejętności praca nad zabytkiem piśmiennictwa polskiego, obejmująca translację, dokładne studium i omówienie. Poczesne miejsce zajmuje

wśród przedstawionych publikacji również ikonografia – Autor posiada gruntowną wiedzę na temat tej dziedziny nauki, jest zorientowany w trendach malarstwa XVI i XVII-wiecznego, szczególnie włoskiego, precyzyjnie opisuje prezentowane dzieła sztuki, zna ich kontekst historyczny. Jego działalność popularyzatorska na tym polu jest imponująca – charakteryzuje mało znane w Polsce obrazy i cykle malarskie, a wnikliwość i dokładna analiza faktów skutkują zmianami w tytułach dzieł i przywróceniem św. Jackowi należnej mu pozycji w historii sztuki. Na uznanie zasługuje również poliglotyzm Habilitanta. Przedstawione prace napisane są w języku polskim, włoskim oraz niemieckim. Publikowane były w wielu prestiżowych czasopismach międzynarodowych. Sądzę, że jest to dla Habilitanta wyjątkowo ważne, gdyż pragnie on szerzyć w wielu krajach wiedzę na temat postaci św. Jacka i kultu, jaki mu towarzyszył po kanonizacji. Celowi temu służyć ma również styl i język prac należących do kręgu tematycznego dotyczącego postaci św. Jacka Odrowąża. Charakteryzuje je bowiem skrupulatność, dbałość o fakty historyczne, acz jest to umiejętnie połączone z przystępnością tekstu dla szerszego grona odbiorców. Prace ks. A. Noconia cechuje „lekkość pióra”, teksty są spójne, klarowne, interesujące, przekazana w nich historia życia, kanonizacji, patronatu św. Jacka Odrowąża, czy też analiza malarskich dzieł sztuki są zrozumiałe dla większości czytelników. Żywię przypuszczenie, że Habilitant postawił sobie za cel odnowienie wygasłej gdzieś na przestrzeni wieków czci i popularności św. Jacka. Pragnie on zatem przywrócić Świętemu splendor i ważne miejsce w historii świata, a przede wszystkim w historii naszej ojczyzny. Publikacje skierowane są zarówno do specjalistów z takich dziedzin, jak teologia, historia, hagiografia czy ogólnie pojęte kulturoznawstwo, ale również do zwyczajnych ludzi, posiadających znikomą wiedzę na temat dzieł i zasług św. Jacka. W artykułach znajdujemy zatem zarówno fotografie istotnych dokumentów (niektóre z nich nigdy wcześniej nie były publikowane), teksty w języku łacińskim, opatrzone wyczerpującym komentarzem, jak również ich polskie tłumaczenia, dokonane przez Habilitanta, pojawia się także narracja charakterystyczna dla legendy, ciekawostki z życia św. Jacka (śląski charakter, wzmianki o gotowanych przezeń pierogach), czy też refleksje Autora. Uważam, że Habilitant powoli osiąga swój cel – dostarcza wielu nieznanych dotąd informacji, odkrywa nowe fakty, szerzy wiedzę o św. Jacku Odrowążu wśród ogółu, ale zachęca również środowisko naukowe do podjęcia badań nad kwestiami związanymi z tym wielkim Polakiem.

3. Pozostały dorobek naukowy

Zainteresowania naukowo-badawcze ks. Arkadiusza Noconia dotyczą przede wszystkim literatury chrześcijańskiej i klasycznej oraz kultu Bożego w aspekcie świętości całego

Ludu Bożego oraz jego przedstawicieli – świętych kanonizowanych. Tematy te są ściśle związane z odbytymi studiami i pracą wykonywaną przez Habilitanta. Cykl dwunastu publikacji koncentrujących się wokół postaci św. Jacka Odrowąża omówiłem szczegółowo na podstawie przedłożonych do recenzji materiałów. Poniżej prezentuję krótką charakterystykę pozostałego dorobku naukowego ks. A. Noconia.

Drugi obszar zainteresowań Habilitanta stanowi monastycyzm chrześcijański, to właśnie temu zagadnieniu poświęca cykl jedenastu publikacji związanych z Janem Kasjanem – Ojcem zachodniego monastycyzmu. Swoje prace nad tym tematem rozpoczynał jeszcze w latach 90. XX wieku, kiedy to stan badań dotyczących pism Kasjana ograniczał się w Polsce do pięciu artykułów. Ks. A. Nocoń był zatem pionierem w sferze tłumaczenia pism i popularyzacji myśli Kasjana w środowisku polskich patrologów i teologów. Za najważniejszą pozycję w dorobku swych badań nad tym myślicielem (po doktoracie) uznaje *«Initium fidei» w ujęciu Jana Kasjana*, w której stara się ukazać, jak niesprawiedliwa była ocena poglądów Kasjana i ciężąca na nim opinia semipelagianina. Wykazuje także, iż pisma Kasjana nigdy nie stanowiły zagrożenia dla wiary, przeciwnie – służyły kształtowaniu duchowości człowieka i jej pogłębianiu. Ks. A. Nocoń dostrzega, iż Kasjana cechowała niezwykła *humanitas*. Zagadnieniu przyjaźni, rzadko pojawiającemu się w literaturze monastycznej, a podjętemu w *Rozmowie XVI* poświęca dwa swoje artykuły: *Classica amicitiae notio secundum mysticam et asceticam Cassiani interpretationem* oraz *Przyjaźń w ujęciu Jana Kasjana*, które ukazały się w międzynarodowym czasopiśmie „Latinitas” i polskim piśmie patrystycznym „Vox Patrum”. W tekstach tych prezentuje *novum* chrześcijańskiego spojrzenia na przyjaźń, obecne w dziele Kasjana. Habilitant analizuje również stosunek do kobiet, z jakim mamy do czynienia w pismach Kasjana i z zaskoczeniem odkrywa, iż jest on na wskroś pozytywny, współgrający z obecnymi w jego nauczaniu *humanitas* i *mediocritas*. Zagadnieniu *sanctitas* ks. A. Nocoń poświęca trzy artykuły. W pierwszym z nich *Władza złych duchów nad człowiekiem w nauczaniu Jana Kasjana* podkreśla, iż w opinii Ojca zachodniego monastycyzmu człowiek w starciu z szatanem nie jest bez szans, a ostateczne zwycięstwo należeć będzie do Chrystusa i jego wyznawców. W pracy *„Uczyńmy człowieka na Nasz obraz i podobieństwo” [Rdz 1, 26] w nauczaniu Jana Kasjana na temat modlitwy* Habilitant dostrzega, iż Kasjan zachęcał w swych pismach, by skupiać się na ascezie i modlitwie, gdyż pomagają one osiągnąć świętość, co w rezultacie pozwoli osiągnąć Królestwo Boże. Przekazywał również podstawy katolickiej egzegezy. Ks. A. Nocoń akcentuje pastoralne znaczenie nauczania Kasjana, który przestrzega zarówno przed nadmiernym intelektualizmem w życiu duchowym, jak i przed zbytnim sentymentalizmem. W trzecim artykule dotyczącym kwestii *sanctitas* *Przebóstwienia człowieka*

w *pismach Jana Kasjana* Autor zastanawia się, czy i w jakim stopniu idea przebóstwienia człowieka była obecna w tym nauczaniu. Praca stanowi również przyczynek do dyskusji na temat semipelagianizmu Opata z Marsylii. Autor podejmuje w swych badaniach kwestię mariologii w pismach Kasjana – artykuł *La dottrina mariana nell' „Incarrazione del Signore” di Giovanni Cassiano* opublikowany we włoskim czasopiśmie „Theotokos”. Zajmuje się również popularyzacją myśli Ojca zachodniego monastycyzmu – w książeczce *Jan Kasjan* omawia jego życie i dzieło, natomiast w publikacji *Jan Kasjan i jego dzieła ascetyczno-monastyczne* prezentuje problematykę poszczególnych pism. Z pracą nad tłumaczeniem związane są natomiast artykuły Ks. *Ludwik Wrzoł (1881-1940), pedagog, tłumacz, męczennik z Gusen* oraz „*Caritas*”, „*dilectio*”, „*amor*”, w „*Collationes Patrum*” *Jana Kasjana*. Podsumowanie badań ks. A. Noconia nad pismami Jana Kasjana nasuwa kilka wniosków – studiowanie dzieł tegoż myśliciela jest niezwykle istotne dla zrozumienia początków chrześcijaństwa w Polsce (wszak na jego dziełach wychowały się całe pokolenia benedyktynów i dominikanów), może być także niezwykle pożyteczna w sferze duchowości – pomaga bowiem w kształtowaniu prawego sumienia. Należy również podkreślić zasługę Habilitanta na polu popularyzacji osoby i myśli Jana Kasjana na gruncie nauki polskiej, bowiem obecna bibliografia dotycząca Opata z Marsylii liczy w języku polskim kilkadziesiąt pozycji.

Kolejny krąg zainteresowań Habilitanta obejmuje zagadnienie świętości, zarówno w wymiarze powszechnego do niej powołania, jak i świętości kanonizowanej. W artykule zatytułowanym *Obraz Boga w „Apoftegmatach Ojców Pustyni”* ks. A. Nocoń zauważa, iż Ojcowie Pustyni, mimo iż byli zgodni w kwestii dużego znaczenia obrazu Boga w procesie wiary, to jednak nie przedstawili konkretnego wyobrażenia Boga, motywując to tym, iż każda próba zobrazowania Stwórcy redukowałaby Jego boską naturę, każdy powinien we własnym sercu dotrzeć do tegoż obrazu. Autor podkreśla aktualność (wymiar pastoralny) podejmowanego zagadnienia. Problem obrazu Boga i związanego z nim zagadnienia „porządku miłości” pojawia się w pracy zatytułowanej „*Uporządkujcie we Mnie miłość*” (*Pnp 2, 4 LXX*) w egzegezie *wybranych autorów Wschodu i Zachodu*. Autor zauważa, iż zarówno Ojcowie Kościoła Wschodu, jak i Zachodu podkreślali, że dopiero Chrystusowe objawienie uczyniło ideę „porządku miłości” w pełni zrozumiałą, mimo iż była ona obecna już w Starym Testamencie. Charakteryzuje także inne kwestie, jakie podejmowali w swych pismach, np. problem „uporządkowanej miłości” wobec nieprzyjaciół czy aspekt moralny „porządku miłości”. Kolejne artykuły zostały poświęcone dwóm postaciom stanowiącym doskonały przykład postępowania zgodnie z „porządkiem miłości”, czyli Maryi i Józefowi – *Św. Józef w Apokryfach Nowego Testamentu* (cz. 1: do narodzenia Jezusa w Betlejem) oraz *Maryja w Apokryfach Nowego*

Testamentu (cz. 1: dzieciństwo Maryi). Mimo iż oboje odegrali znaczącą rolę w historii zbawienia, informacje na ich temat zawarte w Piśmie Świętym są znikome, a wiadomości dotyczących ich życia dostarczają przede wszystkim apokryfy. Artykuły stanowią wstęp do przygotowywanej przez Habilitanta monografii na ten temat. W artykule zatytułowanym *Kult świętych w piśmie Hieronima „Przeciw Wigilancjuszowi”*. *Kwestia współczesnych tłumaczeń* Autor pochyła się nad zagadnieniem kultu świętych w pierwszych wiekach chrześcijaństwa. Jak podkreśla, w chrześcijaństwie starożytnym szczególną cześć oddawano męczennikom. Nie brakowało jednak myślicieli, którzy kwestionowali sens męczeństwa. Jednym z nich był Wigilancjusz, z którego poglądami zmierzył się św. Hieronim. Na uwagę zasługuje tutaj praca translatorska Habilitanta. Dostrzegł on bowiem pewne mankamenty w dotychczasowych tłumaczeniach dzieła w kwestii świętych obcowania. W artykule zamieścił zatem nowy przekład fragmentów pism, które, jego zdaniem trafniej oddają myśl św. Hieronima. W następnym artykule *Męczennicy Afryki Północnej w „Martyrologium Rzymskim”* ks. A. Nocoń podejmuje temat świętych z Afryki Północnej, którzy oddali życie za Chrystusa. Uważa, iż jest to kwestia niezwykle istotna dla zrozumienia starożytnego chrześcijaństwa, a wciąż prawie nieobecna w polskich opracowaniach. Kolejne trzy pozycje to publikacje książkowe. Pierwsza z nich nosi tytuł *Astri del deserto*. Powstała z okazji ogłoszonego przez papieża Franciszka Roku Życia Konsekwowanego 2014-2016 i zawiera biografie 50 świętych zakonników i zakonnicy (w tym aż 11 z nich to święci i błogosławieni polscy) zaprezentowane tak, by podkreślić aktualność ich świadectwa. Druga książka zatytułowana *Święci, bo nie udawali świętych* stanowi zapis audycji, jakie Habilitant prowadził przez trzy lata w Radiu Watykańskim. Audycje prowadzone przez ks. A. Noconia cieszyły się ogromną popularnością, a wydanie książkowe tych słuchowisk zostało dodatkowo uzupełnione o dane biograficzne i fragmenty pism konkretnego świętego lub papieskich wypowiedzi na jego temat. Trzecia publikacja książkowa (*Śladami Jana Pawła II po Watykanie*) stanowi swego rodzaju przewodnik dla pielgrzymów do wędrówek po miejscach, ale i wydarzeniach związanych z naszym papieżem. Pisząc tę książkę, Autor korzystał z pomocy najbliższych współpracowników Jana Pawła II. Należy podkreślić ogromny walor publikacji, jaki stanowią dokonane przez Habilitanta tłumaczenia łacińskich napisów związanych z papieżem. Książka została dostrzeżona w świecie nauki, była kilkakrotnie recenzowana, m.in. w „Rocznikach Teologicznych”.

Następny cykl publikacji obejmuje temat „Liturgia jako przestrzeń uświęcenia człowieka”. W pracy *Wymagania i zalecenia względem kandydatów do chrztu w „Katechezach przedchrzcielnych”* Nicety z Remezjany ks. A. Nocoń prezentuje sylwetkę i nauczanie mało znanego w Polsce biskupa Remezjany, autora hymnu *Te Deum*, uważanego za głównego

przedstawiciela humanizmu rzymsko-chrześcijańskiego w Dacji. Za najważniejsze dzieło Nicety uznawany jest właśnie podręcznik katechetyczny Kościoła łacińskiego – *Katechezy przedchrzcielne*. W drugim z artykułów pt. *Poeta poranka i wieczoru. „Hymny” św. Ambrożego w Liturgii Godzin* ks. A. Nocoń przybliży czytelnikowi postać biskupa Mediolanu, jednego z Ojców Kościoła zachodniego, który jednocześnie był również wybitnym pisarzem i poetą. Autor analizuje hymny św. Ambrożego, podkreślając ich najbardziej urzekającą cechę, jaką jest chrystocentryzm miłosierny. Trzeci z artykułów – *Prymat Boga w sprawowanej liturgii* stanowi, zdaniem Habilitanta, kompendium wiedzy na temat zagadnienia liturgii w nauczaniu Jana Pawła II. Autor podejmuje w tym celu szczegółową analizę ksiąg liturgicznych wydanych w czasie pontyfikatu naszego papieża, ale i dokumentów poświęconych liturgii: jednej encykliki, listów apostolskich i instrukcji liturgicznych. Ostatni artykuł należący do tego kręgu tematycznego nosi tytuł *Relacje Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z Konferencją Episkopatu Polski*. Autor omawia w nim wzajemne kontakty i działalność wyżej wymienionych instytucji z lat 2001-2011 (m.in. zatwierdzone księgi i kalendarze liturgiczne, udzielone indulty, zezwolenia na koronacje wizerunków Matki Bożej itp.). Warto podkreślić, jak istotną rolę odgrywa formacja naukowo-intelektualna Habilitanta w jego pracy w Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Poszczególne obszary zagadnień, nad którymi prowadzi badania i nabyte w czasie studiów umiejętności wpływają na możliwość wykonywania przezeń rozmaitych obowiązków w sposób poprawny i kompetentny.

Tematykę ostatniego cyklu swych publikacji ks. A. Nocoń tytułuje, odwołując się do słów F. Dostojewskiego – „Piękno, które zbawia świat”. Otwiera go książka wydana we współpracy z hiszpańskim biblistą Abdonem Moreno Garcią pt. *El Padrenuestro de un humanista: Pedro de Valencia. Un manuscrito inédito*. Publikacja powstała w związku z ogłoszonym przez Jana Pawła II Rokiem Boga Ojca (1999) i stanowi niewydany dotąd komentarz do Modlitwy Pańskiej hiszpańskiego humanisty, teologa i filozofa. Pedro de Valencia przywołuje cytaty i parafrazy z Pisma Świętego, odnosi się również do pism Ojców Kościoła, do klasyków greckich i łacińskich. Jest to zatem tekst poliglotyczny (stosowane języki: łacina, greka, hebrajski) o dużym ładunku treści teologicznych, zawierający trynitarne i antropologiczne spojrzenie na słowa modlitwy Ojcze nasz. Wydanie książki poprzedziła publikacja w „Revista Española de Teología” artykułu pt. *Un comentario inédito a Mt 6, 9-13 de Pedro de Valencia (1555-1620): „Ad orationem dominicam illam «Pater noster, qui es in coelis» symbola”*. Opracowanie książkowe doczekało się wielu recenzji w prestiżowych czasopismach. Praca nad tekstem de Valencii zaowocowała zaznajomieniem się Habilitanta z myślą największych hiszpańskich intelektualistów XVI i XVII wieku, a także poznaniem najważniejszych

ówczesnych przedsięwzięć typograficznych. W drugim z artykułów tego cyklu pt. „*Divinarum Litterarum Studia*” fenomenem hiszpańskiego humanizmu, przetłumaczonym także na język włoski – „*Divinarum Litterarum Studia*”: *fenomeno dell’umanesimo spagnolo* Autor podejmuje zagadnienie bezpośredniego związku pomiędzy studiowaniem Biblii a rozkwitem kultury (chrześcijańskiej i europejskiej), co zdarzyło się w dziejach ludzkości co najmniej dwukrotnie. Wskazuje współczesnym artystom, iż dziś, w dobie głębokiego kryzysu kultury europejskiej i chrześcijańskiej, warto byłoby powrócić do studium Pisma Świętego, gdyż zawiera ono wiedzę na temat człowieka i jego przeznaczenia, a bez tego nie ma kultury. Kolejna pozycja jest również związana z tematyką biblijną – *Okruchy Ewangelii. Homiletyka z Watykanu na rok A, B, C* to publikacja, w której Habilitant, wraz z dwoma innymi autorami, prezentuje swój komentarz do niedzielnych Ewangelii (Rok B). Książka spotkała się z pozytywnym odbiorem. Interesującą publikacją związaną z tematyką piękna jest „*Człowiek potrzebuje wyspy*”. *Antologia poezji polskiej o Capri*. Opracowanie stanowi przewodnik po wyspie Capri, wyrażony poprzez twórczość najlepszych polskich poetów. Włoskie tłumaczenie książki „*All’uomo serve un’isola*”. *Antologia della poesia polacca su Capri* (opatrzone dodatkowymi przypisami i uzupełnione o dwa artykuły) otrzymało nagrodę „Premio San Michele 2003”. Warto podkreślić, iż jest to jedyna polska książka nagrodzona przez 37 edycji konkursu. Inna publikacja związana z poezją – „*Tyle jest w Tobie*”. *Antologia wierszy o Janie Pawle II* została przygotowana we współpracy z s. Noelą Wojtatowicz z okazji 25-lecia pontyfikatu naszego papieża. Zawiera wiersze 40 polskich poetów, zarówno słynnych, jak i mniej znanych. *Zagadnienie pokoju w „Objaśnieniach Psalmów” św. Augustyna* to temat kolejnej publikacji ks. A. Noconia. Autor podkreśla, iż dla biskupa Hippony pokój ziemski miał znaczenie, jednakże ważniejsza była dlań perspektywa trwałego i doskonałego pokoju wiecznego, którym chrześcijanin będzie mógł się cieszyć w życiu przyszłym. Ostatni artykuł należący do omawianego kręgu tematycznego nosi tytuł „*Appellatio Flaviani ad papam Leonem*”(?). *Wokół władzy papieskiej na Wschodzie*. Autor dostrzega, iż obecnie trwają poszukiwania takiego modelu władzy papieskiej, który byłby akceptowany również przez Kościoły niepozostające w pełnej komunii z Rzymem. Uczni odwołują się do pontyfikatu papieża Leona Wielkiego, który miał świadomość odpowiedzialności za wszystkie Kościoły, posiadał też przywilej apelacji. Ks. Nocoń wskazuje w tym kontekście na *Apelację Flawiana do papieża Leona* – dokument odkryty przez prof. Guerrino Amelliego, a przetłumaczony po raz pierwszy na język polski przez Habilitanta, jako na wpisujący się w jeden z nurtów dialogu ekumenicznego, optujący za przyznaniem Rzymowi prawa apelacyjnego w relacji ze Wschodem. W tym miejscu należy wspomnieć, iż omawiany artykuł w wersji francuskiej został dostrzeżony przez renomowane

czasopismo bizantynologiczne „Византийский временник”, wydawane przez Rosyjską Akademię Nauk. Nazywając cykl publikacji „Piękno, które zbawia świat”, ks. A. Nocoń dostrzega, iż zarówno idea piękna, jak i zbawienia znalazły się w obecnych czasach w kryzysie. Drogowskazów prowadzących do wszelkiego piękna upatruje zatem Autor w studiowaniu Pisma Świętego, kontemplacji natury, pięknie świętości oraz pokoju ziemskim będącym odzwierciedleniem pokoju duchowego.

Podsumowując pozostały dorobek naukowy Habilitanta, należy podkreślić wielość i różnorodność obszarów jego zainteresowań, a także ogromną wartość, jaką jego prace wniosły do kultury europejskiej, a szczególnie polskiej. Uważam, że zarówno przekład, jak i szczegółowa analiza pism Jana Kasjana zasługują na najwyższe uznanie. Wszak przetłumaczenie prac Kasjana na język polski oraz popularyzacja jego osoby w środowisku polskich patrologów i teologów to w znacznej mierze zasługa ks. A. Noconia. Podejmując zagadnienie świętości Habilitant również stara się skupić na tematach pomijanych w dotychczasowych badaniach bądź opracowanych w niewystarczającym stopniu, jak np. kwestia męczenników Afryki Północnej czy biografie Maryi i Józefa. W przystępny sposób zachęca do odwiedzenia w Watykanie miejsc związanych z wielkim polskim świętym – Janem Pawłem II. Prezentując liturgię jako „przestrzeń uświęcenia człowieka” sięga do pism powstałych wiele wieków temu, studiuje myśli Nicety z Remezjany czy św. Ambrożego, ale szczegółowo charakteryzuje także zagadnienie liturgii w nauczaniu Jana Pawła II. Ogólnie pojęte piękno to temat, któremu poświęca w swych pracach wiele uwagi – od piękna, które odkrywamy dzięki poznawaniu Biblii, poprzez czar natury i poezję, aż po urok świętości i piękno duchowe. Artykuły i monografie ks. A. Noconia napisane zostały w języku polskim, hiszpańskim, francuskim, łacińskim, niemieckim i włoskim. Recenzje wielu z nich ukazały się na łamach licznych renomowanych czasopism i stały się (a niektóre wciąż stają się) przyczynkiem do dysput naukowych i dalszych prac nad danym zagadnieniem.

Łącznie ks. Arkadiusz Nocoń jest autorem następujących publikacji: cyklu dwunastu powiązanych tematycznie opracowań (artykułów i monografii) dotyczących zagadnienia kanonizacji św. Jacka Odrowąża i jego późniejszego kultu; sześciu monografii autorskich; dwóch tłumaczeń w formie książkowej ze wstępem, komentarzem i przypisami; dwóch tłumaczeń w formie artykułu; dwudziestu sześciu innych artykułów naukowych w języku: polskim, hiszpańskim, francuskim, łacińskim, niemieckim i włoskim; czterech haseł encyklopedycznych; siedmiu recenzji. Jest również współautorem trzech monografii oraz dwóch artykułów.

4. Działalność dydaktyczna, translatorska, publicystyczna i organizacyjna

Ks. Arkadiusz Nocoń od 2014 roku prowadzi lektorat języka łacińskiego na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie oraz wykłady zlecone z patrologii w ramach kursów monograficznych (Gregoriana). Przygotował całkowicie autorski program nauczania języka łacińskiego, cieszący się dużą popularnością wśród studentów. Każdego roku w siedzibie Kongregacji prowadzi zajęcia z grupami polskich studentów (prawa kanonicznego, teologii, historii) w ramach ich stażów naukowych odbywanych w Rzymie. Okazjonalnie uczestniczył też w spotkaniach Komisji Liturgicznych (Bratysława, Koszyce, Wrocław), gdzie głosił wykłady na temat aktualnych problemów liturgicznych, a w ramach tzw. kapituł generalnych prowadził zajęcia z liturgiki dla członków zgromadzeń zakonnych. W latach 2009-2015 pełnił funkcję kierownika duchowego Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie i prowadził regularne konferencje na temat duchowości dla studentów papieskich uczelni.

Habilitant doskonale włada językami klasycznymi (zwłaszcza łaciną). Jest autorem tłumaczenia fundamentalnego dla monastycyzmu zachodniego dzieła Jana Kasjana pt. *Collationes Patrum*. Przekład dwóch tomów tego dzieła w formie książkowej ze wstępem, komentarzem i przypisami ukazał się w serii „Źródła Monastyczne” – *Jan Kasjan, Rozmowy z Ojcami*, t. 1 (*Rozmowy I-X*), Kraków 2002, ss. 423 oraz *Jan Kasjan, Rozmowy z Ojcami*, t. 2. (*Rozmowy XI-XVII*), Kraków 2015, ss. 386. Jest to niezwykle cenna pozycja dla literatury patrystycznej. Ks. A. Nocoń przetłumaczył również na język polski *Apelację Flawiana, biskupa Konstantynopola, do papieża Leona (Libellus appellationis Flaviani Constantinopolani ad papam Leonem)*, w: „Vox Patrum” 24 (2004), t. 46-47, ss. 330-333 oraz dzieło Zenona z Werony – *Mowa I, 39 (II, 18): Na dzień św. Arkadiusza, który narodził się dla nieba 12 stycznia, w mieście Cezarea Mauretańska*, w: „Vox Patrum” 71 (2019), ss. 593-609. Niezwykle istotną dla kultury polskiej publikację stanowi omówione wyżej tłumaczenie *Listu króla Zygmunta III Wazy do papieża Sykstusa V w sprawie kanonizacji św. Jacka*. Habilitant jest również autorem przekładów z języka włoskiego artykułów naukowych i popularnonaukowych, a także poezji. Należy do zespołu tłumaczy na język polski włoskiego *Dizionario Patristico*, projektu mającego subwencję Ministerstwa Edukacji i Nauki. Posiada również znajomość kilku języków nowożytnych – włoskiego, rosyjskiego i francuskiego.

Ks. A. Nocoń w czasopiśmie Kongregacji Kultu Bożego „Notitiae” prowadził przez kilka lat rubrykę (w jęz. łacińskim) zatytułowaną *Responsa ad dubia proposita*. Od roku 1996 współpracuje z sekcją polską Radia Watykańskiego, gdzie nagrał ponad 200 autorskich programów. Audycje *Święty Tygodnia*, *Okruchy Ewangelii* i *Śladami Jana Pawła II* ukazały się w wydaniu książkowym. Przeprowadził i opublikował kilka autoryzowanych wywiadów w

czasopismach katolickich, sam również kilku wywiadów na tematy liturgiczne i hagiograficzne udzielił. Występował w audycjach radiowych następujących stacji: Polskie Radio 1, Radio Katowice, Radio Em, Radio Nadzieja, Radio Zachód, Radio Maryja, oraz w programach telewizyjnych TVP Katowice. Opublikował prawie 50 artykułów na tematy religijne. Aktualnie współpracuje z portalem św. Jacka jako konsultant, recenzent oraz autor tekstów, a także z portalem „Opoka”, gdzie zamieszcza cotygodniowy komentarz. W 2007 r. był konsultantem naukowym filmu dokumentalnego pt. *Lux ex Silesia* (TVP Katowice).

Od obrony doktoratu uczestniczył w piętnastu krajowych oraz międzynarodowych konferencjach naukowych. Na każdej z nich wygłosił referat. Był organizatorem międzynarodowego sympozjum naukowego na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu „Angelicum” w Rzymie nt. *San Giacinto Odrowąż, apostoło del Nord Europa* (16.10.2007). Współorganizował międzynarodową konferencję na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nt. *Ojcowie Pustyni i Jan Kasjan – ojciec monastycyzmu zachodniego. W 50. rocznicę ogłoszenia dekretu o przystosowanej odnowie życia zakonnego „Perfectae caritatis”* (25-26.09.2015).

Należy do trzech rad naukowych czasopism: „Studia Hildegardiana Sariensia” (Lublin), „Viriditas Musicae” (Katowice), „Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego” (Opole), jest członkiem Sekcji Patrystycznej przy Komisji Nauki Wiary Episkopatu Polski, członkiem Komisji Badań nad Antykiem Chrześcijańskim przy Wydziale Historyczno-Filologicznym na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, należy również do Komitetu Organizacyjnego International Biblical Conference (Wrocław).

Jest recenzentem następujących czasopism naukowych: „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (Lublin), „Biblica et Patristica Thoruniensia” (Toruń), „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” (Katowice), *E-Patrologos* (Warszawa), „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” (Katowice), „Vox Patrum” (Lublin).

W 2007 r. był pomysłodawcą i jednym z organizatorów rzymskich obchodów 750-lecia śmierci św. Jacka, w ramach których m.in. odbyło się międzynarodowe sympozjum naukowe poświęcone św. Jackowi, trzykrotnie wystąpił Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk”, w Bazylice św. Sabiny poświęcona została tablica z mozaiką upamiętniająca pobyt św. Jacka w klasztorze na Awentynie, w kościele św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Rzymie odnowiony został obraz św. Jacka autorstwa Antiveduto Grammatica.

Był pomysłodawcą i fundatorem tablicy pamiątkowej poświęconej polskiemu malarzowi Janowi Styce, którą odsłonięto na Capri 26 października 2014 r.

W 2017 roku, z okazji 25-lecia kapłaństwa, ufundował pierwszą w Afryce kaplicę misyjną poświęconą św. Jackowi (Zambia, diecezja Monze, parafia Turn Pike). Temu samemu świętemu zadedykował w 2020 r. małą kapliczkę przydrożną na jednym z górskich szlaków Beskidu Śląskiego (w podziękowaniu za uratowanie z wypadku).

W roku 2017 odkrył i opublikował to odkrycie w czasopiśmie „Arte Cristiana”, że jedną z postaci na obrazie B. Cesiego w Pinakotece Bolońskiej jest św. Jacek. W 2021 r. w tym samym czasopiśmie dowodzi, że główną postacią na obrazie F. Guardiiego w Pinakotece Wiedeńskiej jest św. Jacek.

Odnaczenia i nagrody:

1996 r. – wyróżnienie „Medaglia dell’Università Pontificia Salesiana” za wyniki w nauce (Uniwersytet Salezjański).

2003 r. – nagroda „Premio San Michele 2003” za antologię poezji polskiej o Capri *All’uomo serve un’isola* (wyspa Capri)

2014 r. – przyjęcie do Fundacji „The Friends of Hungary Foundation” za zasługi na rzecz promowania przyjaźni polsko-węgierskiej.

2019 r. – tytuł „Polaka Roku” otrzymany w kategorii Nauka i Edukacja za „wybitne zasługi na rzecz krzewienia we Włoszech wiedzy o Polsce i wielkich Polakach” (Włochy)

Podsumowując działalność Habilitanta na polu dydaktyki, publicystyki i aktywności translatorskiej, należy podkreślić, iż jest ona rozbudowana i niezwykle różnorodna. Jego doskonała znajomość języków klasycznych, a szczególnie łaciny, jak również szeroka wiedza obejmująca literaturę klasyczną i chrześcijańską, to kwalifikacje, które wciąż doskonalili i którymi od lat dzieli się, m.in. prowadząc lektorat z języka łacińskiego, wykłady zleczone z patrologii, wykonując pracę łacinnika w Kongregacji Kultu Bożego, dokonując przekładów fundamentalnych dla kultury i literatury dzieł, a także publikując swoje odkrycia zarówno w prestiżowych czasopismach naukowych, jak i tygodnikach katolickich. Na uznanie zasługuje jego działalność organizatorska. Zaangażowanie na rzecz krzewienia wiedzy na temat św. Jacka Odrowąża zaowocowało organizacją uroczystych obchodów 750. rocznicy śmierci tegoż świętego w Rzymie, w tym międzynarodowego sympozjum naukowego. Zainteresowania i aktywność ks. Arkadiusza Noconia na wielu płaszczyznach przyczyniają się do rozwoju rodzimej, ale i europejskiej kultury i nauki. Nie pozostają one niezauważone, bowiem wieńczą je sukcesy w postaci otrzymanych odznaczeń i licznych pozytywnych recenzji ze strony badaczy z całej Europy.

5. Wniosek końcowy

Po zapoznaniu się z całością przysłanych mi materiałów stwierdzam, iż dorobek naukowy Kandydata zasługuje na pozytywną ocenę zarówno merytoryczną, jak i formalną. Kandydat wykazał się istotną aktywnością naukową w zakresie literatury chrześcijańskiej i klasycznej. Prace badawcze polegające na poszukiwaniu informacji na temat postaci św. Jacka Odrowąża, dotarcie do bezcennych dokumentów, odkrywanie i korygowanie błędów historycznych, mają swój wyraz w licznych publikacjach, pisanych zarówno w języku polskim, jak i w innych językach europejskich. Pisma te stanowią niezwykle wkład w zasoby hagiograficzne, a także w ogólnie pojętą kulturę i owocują wskrzeszeniem pamięci o św. Jacku i przywróceniem mu należnej czci, honoru i szacownego statusu w panteonie świętych. Ponadto Habilitant odznacza się znacznymi osiągnięciami w sferze popularyzacji literatury chrześcijańskiej i klasycznej (m.in. pism Jana Kasjana) oraz w pracach Kongregacji Kultu Bożego i na Uniwersytecie Gregoriańskim. Podsumowując przeprowadzoną ocenę osiągnięcia naukowego oraz przedłożonego dorobku naukowo-dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego, stwierdzam, że ks. dr Arkadiusz Nocoń spełnia wymogi stawiane kandydatowi do stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauki teologicznej i dlatego występuję do Komisji Habilitacyjnej pod przewodnictwem ks. prof. dra hab. Janusza Kręcidły z wnioskiem o dopuszczenie ks. dra Arkadiusza Noconia do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Lublin, dnia 14.01.2022 r.

ks. dr hab. Zdzisław Kupisiński SVD

